

Mózes Huba: *Iszonyú, vad nyár lesz. Esszék.*

EMKE – Művelődés, Kolozsvár 2021,

ISBN 978-606-8980-25-6, 94 old.

Mózes Hubát 70. születésnapján, 2011-ben tekintélyes, harmincöt tanulmányt tartalmazó tisztelgő kötettel köszöntötték barátai, munkatársai és egykori tanítványai (*Versében él... Mózes Huba köszöntése 70. születésnapján.* Szerk. Gréczi-Zsoldos Enikő. Bíbor Kiadó, Miskolc 2011). A kötet végén található – felesége, Kabán Annamária összeállításában – háromszáztizenhét tételes könyvészete. A most megjelent kötet kimondatlanul is a 80. születésnapra készült, és a szerző kisebb írásait gyűjti csokorba.

Mózes Huba eddigi életének felét Kolozsvárt töltötte. Itt született Mózes András későbbi teológiai tanár fiaként, itt végezte tanulmányait is a Brassai Sámuel Líceumban, majd a kolozsvári egyetem magyar nyelv és irodalom szakán. 1964-ben szerzett tanári, 1977-ben tudományos doktori oklevelet. 1969-től a Román Akadémia fennhatósága alatt működő kolozsvári Nyelvészeti és Irodalomtörténeti Intézetben dolgozott kutatóként. 1991-től az egyetemen is előadott. 1993-ban nyelvész feleségével Magyarországra telepedett át, és mindketten Miskolcon lettek egyetemi oktatók. Ott Dsida Akadémiát létesítettek az erdélyi irodalom tanulmányozására. Szakmai vonalon feleségével munkatársak voltak, közös köteteket jelentettek meg, úgyhogy Kabán Annamária halála 2019-ben fordulópontot

hozott életében. Az ő emlékét idézi a mostani kötet címlapjára került tájkép a plitvicei vízesésről, s utal rá a bevezető, *Eszméltető ragyogás* című írás is.

A kötetbe foglalt húsz írás az *Esszék* műfajt jelöli meg összefoglaló alcímként. Többségük két-háromoldalas, egy-egy verset elemez, hasonlít össze fordításaival vagy pedig egy más verssel. Különösen figyel a versszerkezetre és a rímképletre. Néha a vers keletkezési körülményeit is tisztázza. A mikrofilológia eszközeivel közelíti meg a művet, és csak néhány írás lép át a művelődéstörténetbe, de azoknál is a tények rögzítése dominál.

Az *Eszméltető ragyogás* két világirodalmi példával érzékelteti a szerző életérzését, van benne nosztalgikus utalás a szülőföldre, számvetés az életkorral, és a kedves örökkévalóságból érkező üzenete is felsejlik.

A verselemzések sora a Tízparancsolat egy 1510-ben keletkezett kódexbeli verses magyar tolmácsolását vizsgálja. A tíz sorba elosztott 66 szótagú szövegről megállapítja, hogy igazi vers, amelyet rímek fognak össze, tükröszimmetriára épült, s a szerkezet magában véve is azt sugallja, hogy egyetlen parancs megszégése a parancsolatok egészének megszégését jelenti. Íme az első négy sor:

„Egy Istent higgy; heában
Nevét nem emlíhded [említsed];
Innepet ilj; atyádat,
Anyádat tiszteljed.”

(*Testi bünt eltávoztas*)

Következik a *Kádár Kata* című népballada Kriza János *Vadrózsák* című kötetében közölt szövegének a vizsgálata. Az 52 soros vers rendkívül árnyos szerkezetű. (*Én elveszem Kádár Katát*)

A *Ne feledd a tért* című tanulmány az 1852-ben elhunyt Thomas Moore angol-ír költőnek a múlt szabadságharcaira emlékező verse, a világhírű *Forget not the Field* magyar tolmácsolásait és azok hatását elemzi. A verset először Vörösmarty fordította le disztichonokban 1847-ben, azután 1848 januárjában Petőfi Sándor, s e vers hatása tükröződik a *Nemzeti dal* soraiban. Ez utóbbit 1848. március 15. után szlo-

vákra fordították. A Petőfi-vers hatással volt Andrei Mureşanura is, amikor megírta az *Un răsunet (Visszhang)* című versét, amely utóbb Románia himnuszává lett. Moore halálának évében Arany János is tolmácsolta az ír poéta versét, és beleszötte Petőfi emlékét.

Az elemzések jó része az erdélyi irodalomhoz kapcsolódik. A Szatmáron 1926-ban keletkezett és Reményik Sándornak ajánlott Dsida-vers, *A tenger* szövegéből sikerül kimutatnia, hogy a kezdő poéta milyen Reményik-verscímekeket, motívumokat szőtt soraiba. A szerző idézi a megfelelő Reményik-sorokat is, majd a teljes verset stilisztikailag elemzi (*Talán a mélyben Atlantisz barangoz*).

Megismerünk egy meglepően szép, a magyar nyelvhez kötődő Salamon Ernő-verset is. 1939-ben a *Brassói Lapok*ban jelent meg, s nem figyeltek fel rá. A kezdő sor egy hétköznapi szófordulat: „Ma az ember úgy hanyódik, mint levél a vízen”. Ebből bontja ki a szülőföld iránti szeretetét és a nyelv iránti ragaszkodását. Megköszöni „szakállas ősei”-nek, hogy éppen ide hozták. (*Kísérőm az életemben*)

Brassai Viktor, a munkaszolgálatban, 1944-ben elhunyt költő egyetlen gyűjteményes kötetét Mózes Huba állította össze 1971-ben *Példázat kétkedőnek* címmel. Akkor még nem tudta megállapítani, hogy egy születésnapos vers címe miért tartalmaz két napot a dátumszerű címben: *1941. november 4–5*. Rátalált azonban Vágó Lídia szép visszaemlékezésére az *Új Keletr*ben, amely-

ből kitűnik, hogy a verscím a szavaló diáklányként megismert Lídia november 4-i és a költő saját, november 5-i születésnapját kapcsolta össze. Ennek történetét még a költő özvegye, Becski Irén doktornő sem ismerte. (*Elszöktem megkeresni békém*)

Egy vizsgálódása Dsida költészetével kapcsolatos. 1936-ban a költő rímelési gyakorlatáról írva tette ezt a kijelentést: „Két szó akkor rímel tökéletesen, ha legalább két végső szótagjuk minden magánhangzója és mássalhangzója teljesen azonos.” Számos példa következik verseiből, ahol ezt nem tartja be, de ez nincs költészete kárára. (*Ének Beatricének*)

A következő írás összehasonlításra épül. John Keats angol költő zenei hatású *Stanzas (Stancák)* című, 24 soros, Devecseri Gábor fordította versét elemzi és veti össze Kovács András Ferenc 32 soros versével. A költő ezt bevalottan „Ad notam John Keats” írta, és ezzel köszönti a 75 éves Deák Ferenc grafikusművészt. (*A távlat más*)

Érdekes módon Szilágyi Domokosnak nem a verseit, hanem a könyvismertetéseit vizsgálja. Szilágyi 28 rövid könyvismertetést közölt az egykor Bukarestben megjelenő *Könyvtári Szemle* 1971-es és 1972-es évfolyamában. Ezeket csoportosítja a szerző, majd kiragad négyet közülük, két emlékiratot és két verseskötet-ismertetőt, majd ezeket mutatja be alaposabban. Szilágyi Domokos iróniával ír a két emlékiróról, Nagy Istvánról és Kacsó Sándorról, Farkas Árpád és Palocsay Zsigmond

kötetét pedig empátiával, sőt némi elfogultsággal ajánlja olvasóinak. (*Iszonyú, vad nyár lesz*)

Néhány írás nagyobb távlatba helyezi az erdélyi írókat és alkotásokat. Így felfedezi, hogy George Orwell híres, 1949-ben megjelent regényének címe – 1984 – már 1934-ben előfordul Károly Sándornál is a *Látomás* főcím alatt betűkkel kiírva. Károly még Európacentrikusan vizionálja a jövőt, Orwell szuperállama több kontinenst is felölel. Károlynak vannak illúziói, Orwell a legsötétebb jövőt jósolja. (*Lektúrtól a disztópiáig*)

A kötet következő írása is a jövő fűrészkészésére figyelmeztet. A mifelénk alig ismert, 1958-tól Norvégiában élő Sulyok Vince költő 1997-es kötetében bukkan rá az 1991-ben írt *Hazád és anyanyelved* című versre. Ebben az a küzdelem kap költői visszhangot, amelyet a külföldre szakadt magyarnak kell megvívnia egyre kopó anyanyelve megtartásáért, mert az új haza új anyanyelvet nem adhat. (*Mi történik a nyelvel*)

Szabédi László 1928-ban tolmácsolt egy Charles Le Goffic-verset, amely szerinte „erdélyieknek való”, ugyanis az elnyomott kis haza, Bretagne szeretetét énekli meg. (*Franciául írt breton vers magyar tolmácsolása*)

A kötet két személyesebb hangvételű és emlékező jellegű írással folytatódik. Az egyik a szerző és felesége barátságát idézi fel Makkai Ádám nyelvész-költő egyetemi tanárral és élete párjával. A kapcsolat akkor kezdődött, amikor a többnyire Amerikában élő

költőt arra kéri fel egy hazalátogatása alkalmával, hogy tolmácsolja angolul Dsida *Psalmus Hungaricus*-át. Levelezés alakul ki közöttük, és Makkai egy önéletrajzi vonatkozásokat felsorakoztató verses levelet is intéz hozzájuk *Vanitatum vanitas* címmel. (*Adalékok egy fordítás történetéhez*) Egy másik vers az egri Dsida Jenő Baráti Körhöz kötődik. Ennek találkozóit a Lisztóczy László–Kékessy Margit házaspár látta vendégül. Kékessy „Margó néni” 2010-ben elhunyt, és a kárpátaljai származású Füzesi Magda költőnő emlékét megörökítő verset küldött Kolozsvárról. E Dsida egyik sorát is visszhangozó verset elemzi Mózes Huba. (*Ott ragyogsz minden rózságon*) Találunk még itt egy verstani írást, amely a versalakzattan egy új fogalmát, a szórácsot mutatja be, és illusztrálja versekkel. (*Szövegszervező szórácsok*)

Az irodalom- és művelődéstörténeti írások, egy kivételével, a kötet végére szorúlnak. Az egy kivétel Ady Endre *Se treasca* című 1905-ben megjelent cikkéből indul ki, amely gúnyosan kommentálja azt a híradást, amely szerint a román etnográfiai társaság összeállítja Magyarország román helységcím-tárát, hogy Nagyromániának majd ne legyen gondja ezzel. Mózes Huba fel lapozza ezt az 1909-ben Nagyszebenben ténylegesen megjelent kötetet, és érdekes statisztikai adatokat ír ki belőle a magyarországi városok román lakosságának számarányára vonatkozóan. (*Ady-cikk egy századfordulós helység-névtárról*)

A Helikon íróközösség és a hozzá kapcsolódó Erdélyi Szépmíves Céh kiadóvállalat a Trianon utáni erdélyi magyar irodalmi műveltség két legfontosabb szerve volt. A szerző ezekről szinte statisztikai jellegű felmérést készít, és ezzel mindkettő szerepe minden eddiginél pontosabban válik értékelhetővé. Az 1924-ben megalakult Erdélyi Szépmíves Céh és az 1926-ban összehívott Helikon, amely az előbbit szárnya alá vette, 1942-ig működött. A kiadónak még 1944-ben is jelentek meg kötetei. A szerző megállapítja, ki az az 50 író, akit a Helikon tagjának lehet tekinteni, mikor voltak a találkozók, s az írók melyeken vettek részt. Mind a 15 találkozón csak Kemény János és Bánffy Miklós jelent meg, és 14 találkozónak négy tag volt a résztvevője: Kádár Imre, Kós Károly, Kovács László, Molter Károly. Viszont 9-en csak egyetlen találkozóra mentek el.

Az Erdélyi Szépmíves Céh 1925 és 1944 között 14 könyvsorozatban 133 címet jelentetett meg 163 kötetben. Az összes kiadvány felsorolását is megkapjuk szerzők szerinti csoportosításban. Ebből kitűnik, hogy Tamási Áronnak (13 kötet), Makkai Sándornak (9 kötet), Nyíró Józsefnek (6 kötet), Kós Károlynak és Szántó Györgynek (5–5 kötet) minden fontosabb műve itt jelent meg. A nagyon rövid összegzésben a szerző leszögezi: „A józanul mérlegelő azonban megállapíthatja, hogy a két világháború közötti erdélyi magyar irodalmi műveltség megalapozásában és kibontakoztatásában a fent vázolt kör szerzői

játszottak meghatározó szerepet.” (*Irodalom a Trianon utáni Erdélyben*)

A két utolsó írás *Függelék*ként csatlakozik a kötethez. Két életpályát mutat be. Az elsőnek nincs is köze az irodalomhoz és a közülethez, de a két pálya dokumentumaiból az a fordulatokban gazdag világ bontakozik ki, amely a múlt század első éveitől a század utolsó évtizedéig tartott itt, Erdélyben. A szerző csak egymás után közli a fennmaradt dokumentumokból kiolvasható adatokat, és minden kommentárt mellőz; legfeljebb a nagy történelmi eseményekre utal. Még arról sem világosít fel, hogyan kapcsolódnak életéhez az illető személyek. Az első pályarajz a Bernáth Gyuláé. (Ismereteink szerint feleségének, Kabán Annamáriának anyai nagypjáról van szó.) 1900-ban született Bánffyhunyon, és 1992-ben halt meg Kolozsvárt. Hat polgári osztályt végzett, 1915-től ügyvédi, közjegyzői irodák kistisztviselője. 1923-ban megszerzi a román rendszer szerinti jegyzői oklevelet, s ettől fogva lassan emelkedik a vidéki, majd kolozsvári tisztviselői ranglétrán. A bécsi döntés után irodagazgató, 1944 őszén elmenekül, de aztán visszatérve újra irodai munkára jelentkezik. 1947 nyarán nyugdíjba vonul, s a Felsővárosi református gyülekezetben folytat hasznos munkát. (*Köz-tisztviselői pálya Kelet-Közép-Európában, hatalomváltások idején*)

A második életpálya, az édesapjáé, már jóval szélesebb körben hagyott nyomot maga után. Mózes András 1904-ben született Sáromberkén, és 1990-

ben hunyt el Kolozsvárt. A székelykocsárdi állomástól a nagyenyedi Bethlen Kollégiumig begyalogoló kisfiút az őt kísérő édesanya íratta be 1916 őszén a református tanintézetbe. Ott szerzett elégséges minősítéssel diplomát 1924-ben. Ősszel a kolozsvári Református Teológiára iratkozott be, s itt Tavaszgy Sándor igazgató maga mellé vette titkárnak. 1927 októberében jelentkezett a kolozsvári román egyetem magyar-román szakára is. 1930-ig hat félévet végzett el. 1929. október 25-én szerezte meg a lelkészi diplomát. Harmadéves teológusként Várkuduban végzett helyettes lelkészi szolgálatot, majd a családosi fiatalember ide kapja első lelkészi kinevezését. 1933-ban megszerzi a középiskolai vallásstanári oklevelet, 1934-től kolozsvári iskolákban vallásstanár, és gyakran heti 36 órát tart. 1942-ben doktori címet szerez a debreceni egyetemen. 1947-ben beiratkozik a Bolyai Tudományegyetem magyar-történelem szakára, s a különböző vizsgák letételét követően 1949-ben kapja meg a középiskolai tanári oklevelet. Az iskolák államosítása után beszüntették a vallásoktatást, úgyhogy számtant és történelmet tanított, majd pedig az újonnan szervezett Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Teológiai Intézetben 1949-től 1962-ig rendes, azután 1972-ig óráadó tanárként működött. A szerző felsorolja azt a 80 helységet, ahol édesapja lelkészi szolgálatot végzett. Emellett a belvárosi, majd az alsóvárosi gyülekezetben presbiter, az egyházmegyénél tanácsos, az egyházkerületnél zsinati

képviselő is volt. Bizonyára ennyi derül ki a megőrzött dokumentumokból, diplomákból, munkakönyvből. Fia személyes emlékekkel egészíthette volna ki a vázlatot, de ragaszkodik a tényekhez, akkor is, amikor például felsorolja a vizsgaeredményeket, s a *jeles, jó* minősítések mellett az *elégségeseket* is feltünteti. (*Kelet-közép-európai értelmiségi élet út a 20. században*)

A kötetet nyolcoldalas képmelléklet egészíti ki: kolozsvári és nagyenyedi épületek, sírok, teológiai tablók, valamint a Mózes család néhány eseményét megörökítő amatőr felvételek.

Mózes Huba e kötete összegyűjti a bizonyára nagy időközben, szétszórtan megjelent írásait. Bizonyára olyanok is akadnak közöttük, amelyek itt látnak először nyomdafestéket. Sajnos minden tájékoztatást mellőz. Nem tünteti fel sem az írás, illetve megjelenés vagy elhangzás idejét, sem az ismertetett dokumentumok jelenlegi lelőhelyét. Így majd több munkája lesz az eljövendő filológusoknak. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület és a Művelődés Kiadó közös gondozásában megjelent kötet bevezető ajánlása: „*Szüllővárosomnak*”.

Gaal György